Жмуток променів протикав шибку, тремтів на сучкуватій вориняці, блідою плямою здригався на пережухлому гнізді кануперу й м'яти. Торішні, перепечені морозом та витіпані сльотою, вони пахли солодко й кволо.

Мати дмухнула на лампу, жмуток умер, глибока темрява стояла непорушно, і тільки кінь ударив підковою та хропнув.

Семен звів комір, тепер уже вітерець не лоскотав за шию, лише тугими струменями запорскував у ніздрі, і вони сторожко, хижувато ворушилися.

Зорі вгорі були чисті й настовбурчені, поодиноко колющилися, та не закапцаніли — вигляд мали бадьорий. Семен смикнув за віжки, коні рушили, колеса застугоніли по заков'язлих коліях, по слідах од чобіт, по замерзлих кізяках.

З ровів примеркло світилися латки снігу, і садки також тонули в попелясто-білому холоді, тільки не всі — ті, що на горбках, чорніли пронизливо суворо, ледве вгадувалися їхні стовбури та гілля.

До залізниці було кілометрів із вісім. Дорога пролягала через річку, далі слалася попід старі верби і вскакувала в ліс.

У лісі коні пішли хутчіш, у їхньому бігові відчувалася стривоженість. Опале листя струмувало прогірклою свіжістю, нагадувало про осінь. Лід-ясенець, напнутий по калюжах, дзвінко ломився, і коли попадалося багато криги, то вона тріщала, немов сухе паліччя. По боках, і спереду, і вгорі чигала ніч, тільки згори її рядно було продерте розпуклими зірками. Вітер у лісі вщух, але коли проїжджали широкі галяви, то він налітав справа і бив по конях та по Семенові твердуватим крилом.

Спустився в урвистий яр, тут було затишно, по жолобові сірою хребтиною слався сніг, а по високих ребрах яру рівно шуміли сосни. Далі здирався по схилові, оголене коріння потріскувало під колесами, а той шум усе наближався, доки не оточив воза близьким чамрінням.

Семен наперед вирішив усе. Він промине переїзд, од'їде за полустанок, почекає за крайнім обійстям. Коли спиниться, а потім знову погуркотить своєю дорогою київський поїзд, то Семен не поспішатиме. Він вижде. Виждавши, верне назад, знову перебереться через переїзд, і вже тоді обпече коней батогом. Учитель далеко відійти не зможе, він накульгуватиме, спираючись на палицю. Почувши стукіт коліс, озирнеться. Семен проскочить трохи вперед, тоді вже осадить коней і скаже: "Сідайте, Артеме Степановичу, підвезу... Оце з району в чортів голос вертаю, аж бачу — ви!.." А коли вчитель стане розпитувати про його життя, то Семен скаже: "Все біля коней... У колгоспі без роботи не сидять... Трудодень до трудодня... Не без того, щоб кому паливо привезти, соломи там на хату... Якась лишня копійка до кишені..." — "А вчитися ж думаєш?" — поспитає Артем Степанович. Семен для більшої ваги помовчить і лише згодом відповість: "Мати очуняла, то тепер і вчитися можна".

Коні схарапудилися, кинулись убік — і вже мчали, прудко, Підплигуючи, задираючи голови та озираючись назад. Ліс непомітно станув; вибрались у поле, ніби вигулькнули з настороженої води. Вітер бив у очі,— полохкий, ніби остюкуватий,— він усе ж таки був не жорстоким, а лагідним. Полустанок спереду означався одним вогником, приземленим, дрібним. Він червоно прокотився, далі поплив, поплив і згас, опинившись за деревом чи за хатою, знову поплив, і був той вогник усміхнено холодний.

Коні захляли, ступали неквапніше, струшували обстриженими гривами. Вогник уже зник, зате на переїзді зринув інший — приглушений, непорушний, і він пильно так тлів, при самій дорозі, і не виростав, хоча все ближчав і ближчав.

Коні стали. Перегодя з гостроверхої будки вийшов неповороткий колійник — і червоний вогник полинув догори, аж доки не спинився, і коні знову рушили.

— Київський не проходив? —запитав Семен.

— Київський?—повільно перепитав колійник, і коли вже він поминув його, то відповів навздогінці: — Либонь, ні. А кишинівський уже. Чи тобі не на кишинівський?

— Ні,— промимрив Семен.

Од'їхав за полустанок і спинився обіч дороги, за садком, на клевериську. Клеверисько було рівне, скріплене крижаною кіркою, і вона прижухло потріскувала; в старих слідах від копит та ратиць сизіли смужки снігу. Вітер на хвилю не то полегшав, не то пом'якшав, дихнувши од лісу, а потім знову погострішав, віючи з одкритого поля. На ранок ще не бралося, ніч стояла глибока, мов глухомань.

Семен відчував неспокій. Од того неспокою тіло його було ніби вивітрене, крихко змаліле, в голові бухкала кров. Він поцьвохкував батіжком, і коні спершу прислухалися до того батожного свисту, а потім позгиналися, губами торкались до колючого клевериська.

Хлопець подумки вів далі розмову з учителем. "Мати очуняла, то тепер і вчитися можна".— "Але ж тебе за бешкетництво потурили зі школи",— скаже Артем Степанович. Семен удасть, що не дочув, а сам вестиме: "Я в колгоспі на конях тепер. Куди пошлють, то й слухаюся. Тільки хотілося б мені в морське училище, ви ж бо знаєте. А без науки не візьмуть".— "Ти колись в алгебрі добре тямив",— мовить Артем Степанович. "А я і мову не забуваю. Верну з роботи, то й правила вчу. А приклади мені помагає Коля Мотроненко".— "Й справді, хлопець ти працьовитий",— потвердить Артем Степанович. І від його похвали

Семенові ставало так зворушливо та щасливо, що він не міг встояти на місці, тупцявся, заломлював шапку і кучмав чуба.

Потужне біле світло виростало від краю поля. Воно дужчало й розпукувалося. Стугоніння поїзда іще не долинало. Ось уже й обізвалося шумом, який густішав, набухав гамором, котрий твердішав, і саме світло побільшало, стало сліпучим. Його плями впали на поле, поповзли по садкові.

Коні заіржали. Семен, схвильований, усе ще розмахував пужалном, і ненароком бризнув гудзами по ногах корінного. Коні скочили, він схопив віжки, приборкав їх.

Поїзд уже припинив хід і, густо сапаючи парою, погуркував на полустанку. Скоро рушив, і навкруги стемніло, виросла дрімучість...

Коли Семен наблизився до переїзду, то червона цятка на шлагбаумі довго не ворушилася.

Аж ось із-за будки вийшов колійник, спинився, приглядаючись до воза та впізнаючи недавнього переїжджого.

— Уже назад? — поспитав.

— Уже,— затерплим голосом відповів Семен.

Там, попереду, нікого не було. Між темними деревами, що ледве проступали з гранітно непорушної ночі, простелюався занімілий шлях.

Зарипіло, червоний вогник ковзнув догори. Був він схожий на сухенький жевріючий жмуток...

Ободи дзвякнули об рейки, Семен шарпнув за віжки, стиха нокнув і затрусивсь у передку.

Прижмурившись, зирив уліворуч і управоруч... За полустанком також було порожньо.

Він шмагнув завзятіше, тепер вітер глухою течією бив у груди. Відчуваючи, як після недавньої збентеги вистигає все його тіло, припинив. Трохи постояв, очікуючи, і, вивернувши ліворуч, по озимих проїхав назад, іще спинився.

Навкруги все спало, і тільки попереду дишла напружено бриніла бадилина, то шелестіла тихше, то знову аж видзвонювала. Стояв шпаркий морозець, але якийсь молодий і зовсім не надокучливий.

— Так,— мовив сам до себе Семен, вловлюючи, що його щоки вистигають, не дихають пахким теплом, як перше, а очі також ніби схолодніли.— Так...

Його опанувала непевність, і хлопець не знав, що діяти. Вчитель не встиг би так далеко відійти, та й навпрошки тут дороги немає. Отже, не приїхав. Затримався на день, хоча в школі його чекали нинішнім нічним поїздом... Провалювалося все те, що Семен обдумав, тепер воно було безглуздим,— і спливало з душі чадною хмарою.

"Та й за коней влетить од бригадира,—подумав.— Хай би влітало, якби було за що, а так...— І з безнадією майнуло: — Зазирну на вокзал, як там".

Воза лишив під липами. Постукував себе по халяві пужалном і по цементованій долівці його чоботи ступали шерехко й лунко. Смикнув одну клямку — двері не піддались. Другі двері одчинились,— і прямо перед собою Семен побачив стіл, а на столі — лампу під абажуром. Залізничник у чорному кашкеті з металевими молоточками на околишеві

щось записував у плескатому журналі. Семен уже хотів зачинити двері, як глипнув убік і зразу ж упізнав на лаві Артема Степановича. Похиливши на груди голову, учитель куняв. Він скинувся на порипування дверей і дивився запитливо, мабуть, не впізнаючи Семена.

— Добрий вечір,— знайшовся хлопець, знову сповнюючись отим хвилюванням, що переслідувало його і в лісі, і в полі, і на клевериську за садкам, коли ждав на київський.— Я оце проїздом з району... То завернув на вокзал, чи немає когось із села, щоб підвезти...